

*Людмила ЖОГОЛЬ,
кандидат мистецтвознавства,
народний художник України,
академік Української Академії Архітектури*

НАШ МУЗЕЙ: ЯКОМУ ЙОМУ БУТИ?

"Наш музей" — бо зберігає наші твори, а це наші почуття, наше мислення, наше сприйняття краси. Нещодавно відсвяткували 100-річчя від дня його заснування, відсвяткували й шестидесятиріччя повоєнного відродження. "Наш музей" налічує понад 75500 творів (чомусь музейники називають одиниць) з усіх куточків регіонів України. Уявіть собі — 75500 творів!.. Якби ви змогли продивитися цю колекцію одночасно! Та це неможливо навіть за один день. Колекцію "почуттів та любові" збирали видатні люди Д. та В.Щербаківські, М.Беляшівський, а в повоєнні роки ХХ сторіччя, вважаю, виділяється постать В.Нагая. Вони спокійно, без галасу робили велику неоціненну справу — збирали кращі твори народного і декоративного мистецтва. Досить назвати хоча б тільки дві колекції світового значення — твори Катерини Білокур та Марії Приймаченко. Але в музеї є твори знаних майстрів с. Петриківки, Поділля, вишивки усіх регіонів України (їх вистачило б для створення окремих музеїв), чудова кераміка, скло, дерево, килимарство, одяг. А ще писанки — цей великий пласт народного мистецтва, якого немає ніде у світі!

Проте, варто сказати й про наболіле. Тільки десять відсотків творів експонується! Чому так? Причин досить багато. Одна з головних — держава не дуже цінує мистецтво, його збереження і поповнення музеїв. У країні проходять надзвичайні події в музейному житті. Як може музей народного і декоративного мистецтва, що має світове значення, не мати статусу "Національного"? Музей підпорядкований управлінню культури міста. А чому не Міністерству культури України? А це значить, що «Наш музей» бідний — грошей, як на комунальне господарство, не має. І це таки відчутно. Бо дах над одним великим залом (200 кв.м) зруйновано, підлога від вологи теж нікудишня. Зал закритий близько

20 років, а в ньому була колись найбільша експозиція "наших" творів скла та фарфору. Експозиційна площа все зменшувалась. Десь наприкінці ХХ століття ще два зали відійшли від експозиції – тепер там зберігають твори від "грибкової" поразки. "Наш" дім усе зменшується, а художнє життя все ж вирує. Художники і народні майстри попри все живуть і, як не дивно, працюють, їх надихають життя та події, що відбуваються в Україні. Художники-професіонали перебувають у постійному поєднанні з народним мистецтвом, що не означає сліпу, механічну цитатність народного мистецтва. В 60 – 80-ті роки саме цю рису підтримували, заохочували. Хоча зазначений напрямок був відчутний ще у 30 – 40-і роки. Саме тоді замовляли ідеологізовані гобелени, а цитування лозунгів та емблематики зазнало поширення починаючи від 30-х років на всі види творів.

Ми можемо за творами мистецтва виявити і проаналізувати час, в якому ми існували. Дуже прикро, що багато талановитих художників примусово виконували такі заполітизовані твори, бо за це платили великі гроші. Вони зараз у фондах і, мабуть, довго будуть там знаходитись. Наприклад, гобелени І.Литовченко "Ленін", С.Кириченко "Гімн мистецтву" з портретом Леніна, різьблені тарелі І.Балагурака, М.Грипinya, І.Савченка, ткани полотна-рушники С.Нечипоренка та І.Нечипоренка, художнє скло Н.Белової, метал М.Пономаренко, вишивка Л.Лебіги та багато інших. Жодна виставка не проходила без "плакатних" ідеологізованих творів.

Кожна епоха має позитивні і негативні риси. Але 70 – 80-і роки залишили нам у спадок і багато визначних творів мистецтва: килими Н.Бабенко, Л.Товстухи; тканини А.Бондаренко, Н.Грибань, М.Кирницької; скло А.Балабіна, А.Бокотєя, І.Зарицького, Я.Митяєвої; фарфор І.Вицька, В.Трегубової.

Варто зазначити, що майстерність виконання цих творів – висока. Ще раз зауважу, що мистецтво у всі часи не застраховане від заідеологізованості. Починаючи від Стародавнього Єгипту, за Середньовіччя, в епоху Відродження, в епоху фашизму і соціалізму – ідеологія могла бути присутньою у мистецьких творах. Так і в нашому декоративному мистецтві. Але цінність не в ідеології твору, а в майстерності виконання. Гобелен "Інаугурація Наполеона", який є складовою інтер'єра державного приміщення Люксембурзького палацу у Парижі, не турбує парламентарів сьогодення Франції –

це твір мистецтва. І президенти Франції приймають урядовців інших країн на фоні цього чудового гобелена.

У нас же знищують твори, виконані у 80-ті роки. Маленький червоно-синій прапорець у гобелені "Київська осінь" дратує окремих депутатів. Відсутність культури, елементарного знання мистецтва призводить до нищення творів живопису, скульптури, декоративного мистецтва. Зокрема, у тому ж таки гобелені "Київська осінь" на вимогу неуків-депутатів довелося вишити жовто-блакитний прапорець (10 x 6 см) над будівлею Верховної Ради, хоча загальна площа гобелена 4 x 6 метрів. Виникає парадоксальна ситуація – гобелен виткано 1988 року, коли самостійність України видавалася далекою мрією, й, звичайно, не йшлося про власні національно-державні клейноди. Невже авторка була настільки далекоглядною, що вже у ті роки передбачила рух нашого сьогодення? Безумовно – ні. Щодо цього музейні колекції дбайливо зберігають історію країни, держави. Натомість дуже прикро, що «Наш музей», починаючи з 90-х років, майже не має творів, які засвідчили б 15 років нашої історії. Це не означає, що митці не працювали – хоча великі промисли зазверли, художники творили, але їхні твори не закуповували. Цей час в історії музеїв, і не тільки народного і декоративного мистецтва, лишиться не відображеним, темним, адже більша частина творів зазначеного періоду знаходиться у приватних колекціях, і, на превеликий жаль, за кордоном.

Життя "нашого" музею сповільнюється. Приміщення фізично зменшується, закордонних виставок меншає (немає грошей), фонди не зростають (теж немає грошей). Виставкова діяльність стає більш комерційною. Майже немає публікацій, а якщо якісь матеріали виходили друком, то здебільшого переписані з уже колись вдрукованих.

Наразі, усе має свій кінець, і погане – теж.

Музей живе, пульсує, відроджується, і так має бути. Хоча закуплених творів поки в музеї не густо. Але вражає своєю новизною виставкова діяльність. Зокрема, виставка художниці Н.Бондаренко, творчість якої виросла на народному мистецтві, розповіла про пульсуючий її талант. Виставка "Хортицькі візерунки" відкрила нові імена чудових запорізьких майстрів вишивки, їхні рушники відобразили різноманітність композиції, орнаменту, кольору та й техніки виконання.

Останні виставки вирішують певну концепцію, і це чудово! Наприклад, виставка "Український костюм. Традиції та сучасність", організована напередодні Євробачення – 2005, несподівано розкрила неперевершену красу українського вбрання, що підкреслював чарівність жінок будь-якого віку. У цій же виставці по-новому прозвучав льон, який із прадавніх часів використовували в Україні на Поліссі. Були різні моделі одягу, та найцікавішими, на мій погляд, були ті, що відображали чіткі строгі форми. Моделі з різними воланами, оборками – набагато гірші, це не властиво льону як матеріалу.

А яка чудова виставка "Живий вогонь далеких предків" (гуцульська культура)! Я немов на сорок років помолодшала, бо гуцульську культуру пізнавала зсередини – з тих гір, із тих хат, зі спілкування з гуцулами сіл Шешури, Бабин, Яворів, Річка, Криворівня та багато інших. Я навчалася у цих майстрів. Вдивляючись у кожний експонат, згадувала начиння всієї хати – від кахляної великої печі до пухнастих ліжників, чудових килимів, верет, різьблених чи випалюваних виробів з дерева, казкової мови. А подаровані мені писанки, що їх зібрала немало, й досі зберігаю. Пригадую чудові вечори у помешканні дружини Є.Сагайдачного серед величезної колекції творів Гуцульщини. Розглядаючи експонати цієї виставки, навіть пригадала той місточок над річкою у Косові, де я зупинила стару гуцулку з бесагами і попросила її розповісти, як плетуть жінки гуцульський шнурок у чотири нитки. Вона люб'язно і розказала, і показала, як його плести. До речі, використовуючи цю техніку, 1962 року я виконала декоративне панно.

Такі виставки розкривають найцінніші сторінки історії краю мистецтва, а художника надихають на створення нових творів з використанням старовинних технік.

В цьому ж плані цікава й виставка "Мереживо гуцульського різьблення", що ілюструє найбагатше мистецтво Карпат.

Хоча площі залів зменшили, навіть невелика за розмірами виставка "Чайний посуд XVIII – XX сторіч" стала подією, бо показала, які ми багаті на справжнє вишукане мистецтво.

Окремо слід відзначити високу майстерність експозиції всіх названих виставок – бо є бажання, є любов до свого музею, до Нашого музею.

А тепер поміркуйте – якби музей мав достойне приміщення, якби великий зал мав над собою дах, якби два зали не віддали під збереження фондів, і головне, якби хоч 50 відсотків експонатів фонду вийшли з темряви сховищ на світ Божий, то люди узріли б, яке ми маємо Багатство! Був би великий Музей Великого Мистецтва.

А що краще – один великий музей з різними збірками та видами мистецтва, чи багато маленьких за видами мистецтва? Важко, може бути два шляхи музейного розвитку. Музей Ватикану – великий музей, а музей кераміки в Орв'єто чи Сієні – не менш значущі. Мене, зокрема, вразили музеї у словацькому місті Брно. Є музей сучасного мистецтва, нова сучасна споруда, де проходять всесвітні виставки-бієнале графіки. А є маленькі музеї годинників, мережива, металевих посуду. Вони запам'ятовуються своєю колекцією.

Музей народного і декоративного мистецтва – це музей України всіх регіонів і часів. Тому колекція повинна бути збережена. В жодному разі не заперечую проти створення нових музеїв скла (у Львові уже є збірка такого музею), кераміки, килимарства, тим більше, що народне мистецтво знаходить нові форми існування, бо державні підприємства народного мистецтва майже знищені (немає "Гуцульщини", фабрик в Решетилівці, Богуславі, Дехтярах, Санжарах). Народне мистецтво тримається на окремих майстрах. Головна помилка у розвитку народного мистецтва другої половини ХХ століття – планове існування. Не можна давати план на "почуття". Тому зменшувалося виготовлення складних художніх, дорогих творів і збільшувалася кількість посередніх, але дешевих робіт, їх навіть творами мистецтва не можна назвати, так просто – товар.

Художники-професіонали створюють нові цікаві твори, про це свідчать численні виставки і каталог-альбом "200 імен" мистецтвознавця З.Чегусової.

Чи зміниться щось на краще в нашому культурному житті? Треба, щоб змінилося.

По-перше, музей як скарбниця високої культури обов'язково повинен мати статус "Національного".

По-друге, Міністерство культури має забрати музей під своє крило і збільшувати фонди музею щорічно.

І головне – наші державні діячі мусять пильніше придивитися, чому в їхніх інтер'єрах – не національне мистецтво, а "кічові" чужинські твори. Це не означає, що скрізь треба використовувати рушники. Але, приміром, на підлозі у Голови Верховної Ради – килим східного малюнка, чому не наш неповторний полтавський, вишуканий за кольором і малюнком? Інтер'єри державних діячів розкривають культуру України. Якщо у вітчизняній культурі превалюватимуть "сердючки" та "поплавщина", то це може зачепити й наше музезнаводство. Проте у «Нашому музеї» цього не станеться!